

si okuttukları Cambridge Üniversitesi'ne bağışlandı. O yıllarda *Tercümân-ı Hakikat* ve *Devr-i Cedid* gazetelerinde kendisi ve eserleri hakkında çeşitli eleştiri yazıları çıktı; Hüseyin Kâzım Kadri ve Refik Halit (Karay) tartışmalara katılanlar arasındadır.

BİBLİYOGRAFYA:

Necib el-Akiki, *el-Müsteşrikün*, Kahire 1980, II, 76; *Osmanlı*, sy. 98, İstanbul 15 Kânunuevvel 1901; E. H. Alexander, "E. J. W. Gibb", *Glasgow University Oriental Society Transaction*, VI, Leiden 1929-33, s. 24-29; Talât Sait Halman, "Ölümünün 75. Yılında Gibb'in Osmanlı Şiiri Tarihi Konusunda En Kapsamlı Eseri", *Milliyet Sanat Dergisi*, sy. 214, İstanbul 1977, s. 16, 33; Taha Toros, "Türk Dostu İki İngiliz Oryantalist ve Cambridge Üniversitesi'nde Bir Türk Profesör", *TT*, II/11 (1984), s. 308-311; V. R. Holbrook, "Philology Went Down to the Crossroads of Modernity to Meet Orientalism, Nationalism and Ottoman Poetry", *New Perspectives on Turkey*, XI, İstanbul 1994, s. 31-36; Abdullah Uçman, "Rıza Tevfik'e Mektuplar VI: Fuad Köseraif, Midhat Cemal ve O. Seyfi Orhon'dan", *TT*, XXIV/142 (1995), s. 218-223; a.m.f., "A History of Ottoman Poetry Üzerine Mektuplar: Rıza Tevfik'ten Edward G. Browne'a", *a.e.*, XXV/147 (1996), s. 132-140; "Gibb, Elias John Wilkinson", *TA*, XVII, 342-343; "Gibb, Elias John Wilkinson", *TDEA*, III, 339; Tanju Oral, "Osmanlı Şiir Tarihi", *a.e.*, VII, 157-158.

CHRISTOPHER FERRARD

GIBB, Sir Hamilton Alexander Roskeen (1895-1971)

İslâm tarihi ve Arap edebiyatı
sahalarındaki çalışmalarıyla tanınan
İngiliz şarkiyatçısı.

Babasının Mısır'daki bir İngiliz şirketine görevli olmasından dolayı İskenderiye'de doğdu. İskoçya'da eğitim gördü ve yüksek öğrenimini Edinburg Üniversitesi'nde Sâmi diller (İbrânîce, Ârâmîce, Arapça) okuyarak tamamladı. I. Dünya Savaşı'nda topçu subayı olarak Fran-

sa ve İtalya'da savaştı. 1922'de Londra Üniversitesi'nde doktora yaptı ve burada Sir Thomas Arnold'un yanında Arapça okutmaya başladı. 1926-1929 yıllarında uzun sürelerle Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkelerinde dolaşarak çağdaş Arap edebiyatını inceledi. 1930'da Arnold'un ölümü üzerine Arapça kürsüsünün başına getirildi ve yine onun yerine *Encyclopaedia of Islam*'ın yayın kurulu üyesi oldu. 1937-1955 yılları arasında Oxford, 1955-1964 yıllarında Harvard Üniversitesi'nde Arapça profesörlüğü yaptı. 1964'te emekliye ayrıldı; ancak 1957'de başına getirildiği Harvard Üniversitesi'ne bağlı Center for Middle Eastern Studies'in müdürlüğünü ölümünden önceki ağır hastalık günlerine kadar sürdürdü. İngiltere kraliçesi tarafından şövalyelik (sir), Fransa ve Hollanda hükümetleri tarafından Légion d'honneur, Orange-Nassau nişanları, Edinburg ve Cezayir üniversiteleri tarafından da şeref doktorluğu pâyesiyle taltif edilen Gibb milletlerarası birçok ilmi kuruluşun faal veya şeref üyesiydi. Emekliye ayrılışının ertesi yılı, öğrencileri ve meslektaşları onun hâtırasına *Arabic and Islamic Studies in Honor of Hamilton A. R. Gibb* adlı kitabı yayımladılar (ed. G. Makdisi, Leiden 1965).

Klasik ve modern İslâm tarihi ve kültürüne dair eserleriyle kendi zamanındaki şarkiyatçılar arasında seçkin bir yeri bulunan Gibb'in daha sonra gelen araştırmacılar üzerinde de büyük etkisi olmuştur. Gibb'e göre günümüz Müslümanlığını anlayabilmek için klasik İslâm'ı iyi bilmek gerekir. Onun İslâm tarihini ve kültürünü yorumlaması genel olarak ekonomik ve materyalist bir yaklaşım sergiler. Özellikle İslâm'ın ilk yayılış dönemine ait ifadelerinde, İslâm inancını moral ve sosyal öğretilerinin tarihî önemine değinmeksizin ele alır ve İslâm'ın gelişmesini, daha çok müslüman olma durumundaki Arap kabilelerinin elde etmeyi bekledikleri maddî ve dünyevî çıkarlara dayandırır. Gibb'in Kur'an ve hadisler hakkındaki görüşleri ise hristiyan inancının tesiri altındadır.

Eserleri. 1923 yılında başladığı yayın hayatı boyunca 200'ün üzerinde kitap, makale, ansiklopedi maddesi ve tenkitli neşir, 250 civarında kitap kritiği ve on kadar nekroloji yazısı kaleme alan Gibb'in kitap ve makalelerini üç grupta toplamak mümkündür (1965'e kadar olan yayınlarının tamamı için bk. *Arabic and Islamic Studies in Honor of Hamilton A. R.*

Gibb, s. 2-20). A) *Arap Dili ve Edebiyatı*. Arap edebiyatı hakkındaki ilk ve önemli çalışması, kısa fakat özlü bir eser olan *Arabic Literature: An Introduction*'dır (London 1926). 1963'te gözden geçirilmiş yeni baskısı yapılan eser Urduca'ya ve Rusça'ya, ayrıca bazı ilâvelerle Almanca ve İbrânîce'ye tercüme edildi. 1928 ve 1933 yılları arasında çıkan "Studies in Contemporary Arabic Literature" başlıklı dört uzun makale (*BSOS*, IV, 745-760; V, 311-322, 445-466; VII, 1-22) modern Arap literatürünün Arap âlemindeki ve özellikle Mısır'daki entellektüel hareketlere olan etkisini ortaya koyması bakımından ilgiyle karşılandı ve bu alanda daha sonra yapılan çalışmalar için âdeta bir model oldu. 1943 ve 1945'te Londra'da klasik Arap edebiyatı üzerine aynı isim altında iki Arapça makale kaleme aldı ("İşavâtür fi'l-edebî'l-'Arabî, Bed'ü't-te'şîfi'n-neşri", *el-Edeb ve'l-fen*, I/2, s. 2-18; "Neş'etü'l-inşâ'î'l-edebî", *a.e.*, III/1, s. 21-23). Bunların birincisi nesir yazımının başlangıcı, ikincisi de ilk edebî eserlerle ilgilidir. Daha sonra İbn Battûta'nın seyahatnâmesini çeşitli açıklamalar ve notlarla birlikte İngilizce'ye tercüme etti (*The Travels of Ibn Battuta*, I, Cambridge 1958; II, 1962; III, 1971).

B) *İslâm Tarihi ve Müesseseleri*. Bu alandaki ilk eseri *The Arab Conquests in Central Asia*'dır (London 1923). Türkçe'ye (trc. M. Hakkı, *Orta Asya'da Arap Fâtuhâtı*, İstanbul 1930) ve Farsça'ya (trc. Hüseyin Ahmedî Pür, *Fâtuhât-ı 'Arab der Âsiyâ Merkezî*, Tebriz 1960) çevrilen bu eserden sonra 1932'de İbnü'l-Kalânisi'den tercüme ettiği *The Damascus Chronicle of the Crusades* (London) gelir. 1933'te İbn Haldûn'un siyasi teorileri üzerine bir makale yayımladı ("The Islamic Background of Ibn Khaldûn's Political Theory", *BSOS*, VII, 23-31). 1937'de Mâverdi'nin hilâfet anlayışını, 1939'da Sünnî hilâfet teorilerini inceleyen çalışmalarını yayımladı ("Al-Mâwardî's Theory of the Caliphate", *Islamic Culture*, XI, 291-302; "Some Considerations on the Sunni Theory of the Caliphate", *Archives d'histoire du droit oriental*, III, 401-410). 1948'de İslâmiyet ve Kur'an üzerine birbirini takip eden dört makale yazdı ve bunları *Mohammedanism: An Historical Survey* adıyla kitap halinde neşretti (Oxford 1949). Çeşitli baskıları yapılan bu eser, Batı üniversitelerinde bir müracaat kitabı olarak bugün dahi önemini korumaktadır. Gibb'in 1953'te yazdığı "An

Sir Hamilton
Alexander
Roskeen Gibb

Interpretation of Islamic History" (*Journal of World History*, I, 39-62) adlı makale, özellikle Sünnî kurumlarının tarih içindeki rolünü belirtmesi açısından önemli bir çalışmadır. Aynı yıl çıkan "The Social Significance of the Shu'ubiyya" (*Studia Orientalia Ioanni Pedersen* [Copenhagen], s. 105-114) başlıklı makalesinde İslâmî ahlâk ve Sâsânî geleneği arasındaki farklılıkları ele almıştır. Gibb 1955'te iki önemli makale daha yayımladı. Bunların ilki olan "The Evolution of Government in Early Islam" (*Studia Islamica*, IV, 5-17) İslâm'ın getirdiği yeni tip sosyal düzeni inceler. "The Fiscal Rescript of Umar II" (*Arabica*, II, 1-16) adını taşıyan ikinci makale İslâm'ın idarî ve ekonomik tarihine ait bir çalışmadır. Gibb, 1958'de yayımlanan "Arab-Byzantine Relations under the Umayyad Caliphate" (*Dumbarton Oaks Papers*, XII, 219-233) başlıklı makalesiyle de benzer konuları incelemiş ve Araplar'ın idarî ve malî yapı itibarıyla Sâsânîler'in mirasçısı olduklarını ileri sürmüştür. Gibb'in ölümünden sonra yayımlanan *The Life of Saladin* (London 1973) adlı kitabı da orijinal Arap kaynaklarına dayalı ciddi bir eserdir.

C) Modern İslâm Çalışmaları. Gibb'in 1947'de Chicago'da yayımlanan *Modern Trends in Islam* adlı eseri büyük ilgi uyandırdı ve birçok dile tercüme edildi. İslâm dünyasında XX. yüzyılda görülen düşünce akımlarını ve siyasî hareketleri akademik bir üslûpla tahlil eden eser günümüzde de okunmakta ve kaynak olarak kullanılmaktadır. Gibb bu kitabındaki bazı görüşlerini, 1951'de yazdığı "La réaction contre la culture occidentale dans le proche orient" (*Cahiers de l'orient contemporain*, XXXIII, 1-10) adlı makalesinde tekrar ele alarak müslümanların tepkilerinin daha çok ahlâkî ve dinî alanlarda yoğunlaştığını savundu. II. Dünya Savaşı sonrasında Harold Boven'la birlikte yayımladıkları *Islamic Society and the West* (I-II, Oxford 1950-1957), birkaç cilt devam edecek bir projenin ilk bölümü idi; ancak proje tamamlanamadı. Kitapta yer alan müstakil makaleler, XVIII. yüzyıldan itibaren Osmanlı Devleti'nin Anadolu ve Arap vilâyetlerindeki sosyal kurumlarının ve bunlar üzerindeki Batı tesirlerinin bir değerlendirmesidir.

Gibb'in makalelerinin birçoğu, S. J. Shaw ve W. R. Polk tarafından bir cilt halinde tekrar yayımlanmış (*Studies on the Civilization of Islam*, Boston-London 1962), daha sonra da Arapça'ya tercü-

me edilmiştir (*Dirâsât fî ḥaḍâretî'l-İslâm*, Beyrut 1964).

BİBLİYOGRAFYA :

G. Makdisi, "Biographical Notice", *Arabic and Islamic Studies in Honor of Hamilton A. R. Gibb* (ed. G. Makdisi), Leiden 1965, s. XV-XVII; a.m.f., "Sir Hamilton Alexander Roskeen Gibb", *JAOS*, sy. 93 (1973), s. 429-431; G. Levi Della Vida, "Letter of Dedication", *Arabic and Islamic Studies in Honor of Hamilton A. R. Gibb* (ed. G. Makdisi), Leiden 1965, s. XI-XIV; S. J. Shaw, "Bibliography of Hamilton A. R. Gibb", a.e., s. 2-20; A. H. Hourani, "H. A. R. Gibb: The Vocation of an Orientalist", *Europe and the Middle East*, London 1980, s. 104-134; a.m.f., "Gibb, Sir Hamilton Alexander Roskeen (1895-1971)", *The Dictionary of National Biography*, Oxford 1971-80, s. 336-337; Ziyaul-Hasan Faruqi, "Sir Hamilton Alexander Roskeen Gibb", *Orientalism, Islam and Islamists* (nşr. Asaf Husain v.dğr.), Vermont 1984, s. 177-189; Bedevi, *Meusâ'tu'l-müsteşrikin*, II, 105-107; E. Kérouie, *England and the Middle East*, London 1987, s. 1-9; A. K. S. Lambton, "Sir Hamilton Alexander Roskeen Gibb", *BSOAS*, XXXV (1972), s. 338-345; Muhsin Mahdi, "In Memoriam", *MESA Bulletin*, VI/1 (1972), s. 88; a.m.f., "Orientalism and the Study of Islamic Philosophy", *Journal of Islamic Studies*, sy. 1, Oxford 1990, s. 73-98.

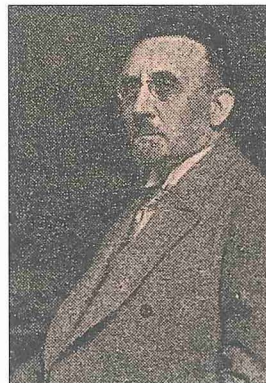
JACOB M. LANDAU

GIESE, Wilhelm Friedrich Carl

(1870-1944)

Alman Türkologu
ve Osmanlı tarihçisi.

Bugün Polonya sınırları içinde bulunan Pomeranya'daki Stargard'da doğdu. Greifswald Üniversitesi'nde ilâhiyat ve Doğu dilleri okuyarak W. Ahlwardt'ın yanında eski Arap şiiri üzerine doktora yaptı (1894). Daha sonra Strassburg'da T. Nöldeke ile birlikte çalışırken 1899'da Georg Jakob'un teşvikiyle Türkoloji'ye yöneldi ve bu tarihten 1905'e kadar İstanbul'daki Alman Lisesi'nde başöğretmenlik yaptı. Bu yıllarda fırsat bulduca Anadolu'yu gezdi; özellikle Konya Valisi Ferid Paşa'nın yardımlarıyla bölge-

Wilhelm
Friedrich
Carl Giese

nin çeşitli köylerinde ve yörükler arasında ağız araştırmaları yaparak türkû sözleri, hikâyeler derledi. Ülkesine dönüşünde bir süre Greifswald'da lise öğretmenliğinde bulunduktan sonra üniversiteye geçerek doçent oldu. 1907'de Berlin'deki Seminar für orientalische Sprachen'de Karl Foy'un yerine Türk dili profesörlüğüne getirildi. Bu arada, Konya yöresindeki yörüklerden yaptığı derlemeleri içeren *Erzählungen und Lieder aus dem Vilâyet Qonjah* adlı kitabı yayımlandı (Halle-New York 1907). 1914-1915 yıllarında yüzbaşı rütbesiyle ordu da görev aldı. 1915'te davet edildiği Dârülfünun Edebiyat Fakültesi'nde Ural-Alтай dilleri profesörlüğü yaptı; Osmanlıca, Türk lehçeleri, Yakut Türkçesi gibi konularda verdiği konferanslar ve *Türk Yurdu* dergisindeki yazılarıyla kendini tanıttı. Giese, gerek Alman Lisesi'nde gerekse İstanbul Dârülfünununda görevli olduğu yıllarda daha çok Osmanlı edebiyatının son safhası ve halk edebiyatıyla ilgilenmiş, özellikle şiirlerinde halk dilini kullanan Mehmed Emin'den (Yurdakul) çok etkilenecek birçok şiirini Almanca'ya çevirip orijinal metinleriyle birlikte yayımlamak suretiyle onu Avrupa'ya tanıtmıştır. Aynı şekilde Hüseyin Rahmi'nin (Gürpınar) *İffet* adlı romanından yaptığı seçme tercümeleriyle onun da Batı'da tanınmasını sağlamıştır.

Mondros Mütarekesi'nden sonra Türkiye'den ayrılan Giese 1920'de davet edildiği Breslau Üniversitesi'nde ders vermeye başladı. Burada, en eski Osmanlı tarih kaynakları üzerinde karşılaştırmalı bir çalışma olan "Die ältesten osmanischen Geschichtsquellen" (*Festschrift C. F. Lehmann-Haupt*, 1921, s. 28-35) adlı makalesini yayımlayarak Jorga ve Gibbons gibi çağdaş tarihçileri Osmanlı kaynaklarını incelemekten ön yargılı sonuçlara vardıkları için tenkit etti. Bundan sonra edebiyatı bırakarak çalışmalarını daha çok Osmanlı tarih kaynakları üzerinde yoğunlaştırdı ve yazarları bilinmeyen (anonim) on üç el yazması tarih metnini karşılaştırmalı olarak yayımlayıp en önemli eseri olan *Anonim Tevârih-i Âl-i Osmân*'ı meydana getirdi (*Die altosmanischen anonymen Chroniken in Text und Übersetzung, Teil I: Text und Variantenverzeichnis*, Breslau 1922, Teil II [Almanca'sı] Leipzig 1925; Latin harfleriyle Türkçe neşri: Nihat Azamat, İstanbul 1992). Daha sonra da "Das Problem der Entstehung des osmanischen Reiches" (*Zeitschrift für Semitistik*, 2 [1924], s. 246-271;